

Självständigt arbete (15 hp)

Författare		Program/Kurs
Thomas Carlsson Eklind		Magisteruppsats, Krigsvetenskap
Handledare		Antal ord: 11776
Dr. Linda Johansson	Beteckning	Kurskod
	Självständigt arbete magisteruppsats, krigsvetenskap	2UK022
NATOMEDLEMSKAPETS INVERKAN PÅ FLEXIBILITETEN I SVENSK LUFTMAKT: EN DOKTRINJÄMFÖRELSE MELLAN SVEIRGE OCH NATO		
<u>Sammanfattning:</u>		
<p>Denna studie undersöker hur flexibiliteten inom svensk luftmakt kan påverkas av Natomedlemskapet genom en jämförelse mellan svensk nationell luftmaktsdoktrin och alliansen Natos luftmaktsdoktrin. Flexibilitet analyseras utifrån Finkels teori vilket omfattar fyra strata som om de uppnås ska medföra flexibilitet, vilket är en del av den svenska operationskonsten. Studien visar att svensk luftmaktsdoktrin har en mer defensiv och nationell utgångspunkt, medan Natos doktrin är mer offensiv och expeditionär. Nato-doktrinen innefattar dessutom rymddomänen och obemannade flygsystem, vilket saknas i den svenska doktrinen. Svensk doktrin uppvisar en mer decentraliserad ledningsfilosofi, vilket stärker den kognitiva flexibiliteten. Natomedlemskapet bedöms inkludera Sverige till större och mer omfattande förmågor vilket är positivt bidrar till den organisatoriska och teknologiska flexibiliteten. Samtidigt riskerar medlemskapet att minska den nationella självständigheten vilket kan medföra en svensk rollspecialisering. Båda doktrinerna har brister i att främja nytänkande, vilket kan hämma den konceptuella flexibiliteten. Natomedlemskapet kommer därmed bedömt att påverka Sveriges flexibilitet i luftdomänen både positivt och negativt.</p>		
<u>Nyckelord:</u>		
Doktrin, Flexibilitet, Luftmakt, Luftdomän, Natomedlemskap		

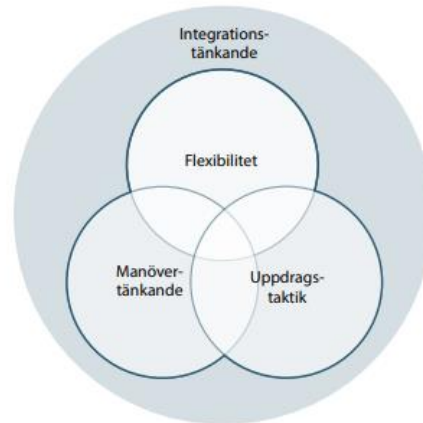
Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	3
1.1 PROBLEMFÖRMULERING.....	5
1.2 FORSKNINGSÖVERSIKT.....	7
1.3 SYFTE.....	11
1.4 FORSKNINGSFRÅGA.....	12
1.5 AVGRÄNSNINGAR.....	12
2. TEORI.....	13
2.1 MOTIVERING AV VALD TEORI.....	13
2.2 KONCEPTUELL OCH DOKTRINÄR FLEXIBILITET.....	14
2.3 ORGANISATORISK OCH TEKNOLOGISK FLEXIBILITET.....	14
2.4 KOGNITIV- OCH LEDNINGSFLEXIBILITET.....	15
2.5 FLEXIBILITET GENOM SNABBT LÄRANDE SAMT SPRIDNING AV NY KUNSKAP.....	15
3. METOD.....	16
3.1 FORSKNINGSDESIGN.....	16
3.2 METOD FÖR DATAINSAMLING OCH ANALYS.....	16
3.3 FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDE.....	18
3.4 RELIABILITET OCH VALIDITET.....	18
3.5 MATERIAL- OCH KÄLLKRITIK.....	19
4. ANALYS.....	20
4.1 KONCEPTUELL OCH DOKTRINÄR FLEXIBILITET.....	20
4.2 ORGANISATORISK OCH TEKNOLOGISK FLEXIBILITET.....	21
4.3 KOGNITIV- OCH LEDNINGSFLEXIBILITET.....	23
4.4 FLEXIBILITET GENOM SNABBT LÄRANDE SAMT SPRIDNING AV NY KUNSKAP.....	24
4.5 SAMMANFATTNING ANALYS.....	24
5. DISKUSSION.....	27
5.1 RESULTATDISKUSSION.....	27
5.2 METODDISKUSSION.....	30
5.3 SLUTSATSER.....	31
5.4 RESULTATENS RELEVANS FÖR YRKESUTÖVNING.....	32
5.5 FORTSATT FORSKNING.....	33
6. REFERENSER.....	34

1. Inledning

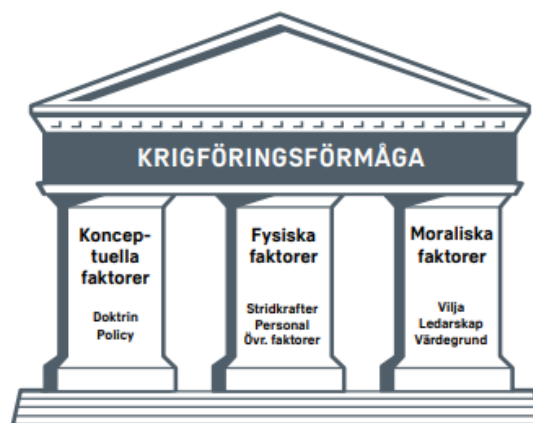
Enligt svensk säkerhetsstrategi lever vi i en oroligare tid med flera oförutsedda inträffade händelser samt även svårare att förutse vad som kommer att ske i framtiden (Regeringskansliet 2024a, ss. 4–6). Auktoritära stater försöker på global nivå aggressivt stärka sitt inflytande och utmana den regelbaserade världsordningen som existerat i decennium. Detta hotar vår säkerhet och Sverige har med hänsyn till denna utveckling skiftat från en neutralitetspolitik till en North Atlantic Treaty Organization (Nato) anslutning (Westberg J. 2023, ss. 252–256). Rysslands annektering av Krim och anfall mot Ukraina var en strategisk överraskning för västvärlden även om det i efterhand kan framstå som att det fanns tydliga tecken. Strategiska överraskningar har historiskt betraktats som en militär framgångsfaktor och ett viktigt verktyg för att nå snabba avgöranden. Detta samtidigt som överraskningarna varit svåra att förutse för motståndaren, vilket ligger i överraskningens natur (Handel 1984, ss. 229–230). Även tidiga militärteoretiker såsom Clausewitz gör bedömningen att bland de största riskerna och friktionerna i krig är att få tillförlitlig underrättelse som kan ligga till grund för korrekta bedömanden (Clausewitz 1991, ss. 77–79). Ett begrepp som ofta används för att hantera överraskningar och därmed förbereda sig på en osäker framtid är flexibilitet. Den Israeliska forskaren och brigadgeneralen Meir Finkel har utvecklat ett teoretiskt ramverk som kan ligga till grund för att skapa en flexibel militär organisation i syfte att kunna hantera just överraskningar. Finkels teori utgår ifrån att uppnå snabb återhämtning efter initial överraskning genom flexibilitet i stället för att försöka förutse och förutspå framtiden för att förebygga själva överraskningsmomentet (Finkel 2011, s. 2).

I Doktrin för gemensamma operationers förord (DGO 2020) uttrycker Överbefälhavaren att förmågan till anpassning och flexibilitet är av stor betydelse. Speciellt i den gråzon som kan uppstå som en konsekvens av den icke-linjära krigföringen (Försvarmakten 2020, s. 5). DGO 2020 beskriver även svensk operationskonst vilken främst ska kännetecknas av manövertänkande, uppdragstaktik, flexibilitet och integrationstänkande (se Figur 1) (Försvarmakten 2020, s. 28).

Figur 1. Svensk operationskonst (Försvarsmakten 2020, s. 28)

Luftstridskrafterna beskrivs som den stridskraft där dess positiva egenskaper såsom responsförmågan och rörligheten ger utmärkta förutsättningar till ett flexibelt uppträdande (Försvarsmakten 2017a, s. 15). Vidare framhålls luftstridskrafterna både som en strategisk, operativ och taktisk resurs vilket med deras breda potential gör dem användbara över stora delar av konfliktskalan. Flexibilitet som egenskap ligger därmed ofta till grund för luftstridskrafternas framtagna strategier (Meilinger 2018, s. 44). I Militärstrategisk doktrin 2022 (MSD 2022) beskrivs doktrinerna vilka ingår i de konceptuella faktorerna vara en av pelarna i vad krigföringsförmågan vilar på (se figur 2). De fyller därmed en viktig roll i den samlade förmågan att föra krig (Försvarsmakten 2022, ss. 16–17).

Figur 2. Krigföringsförmåga (Försvarsmakten 2022, s. 17)

Thunholm & Widén förklarar doktrinen som mjukvaran som styr hårdvaran, där hårdvaran är personal och materiel. Doktrinerna ska uttrycka organisationens vilja, vara inriktande och skriven för sin kontext samt vila på en rationell och empirisk grund av vad som fungerar i en

konflikt (Thunholm & Widén 2018, ss. 15–18). Syftet med doktriner beskrivs vidare som ett verktyg att effektivisera och styra verksamheten i en önskad riktning och bedömning är att skillnaden mellan taktiska reglementen och operativa doktriner är liten då de båda innehåller generella anvisningar och inriktningar som skall tillämpas med förnuft (Thunholm & Widén 2018, s. 24). DGO 2020 definierar doktrin som *”En på kunskaper och erfarenheter grundad och dokumenterad vilja hur Försvarsmakten inriktar uppbyggnad och bruk av militära medel och metoder”*(Försvarsmakten 2020, s. 96).

I svenska Försvarsmakten (FM) är det Taktikreglemente för Luftoperationer 2017 (Tr LuftOp) som bryter ner de överliggande doktrinerna till luftdomänen vid sidan av de andra försvarsgrenarna. Gällande Tr LuftOp är skriven 2017, det vill säga både innan DGO 2020, MSD 2022 och innan Sveriges process påbörjades att ansluta sig till Nato. Tr LuftOp kan därmed anses vara skriven ur ett nationellt småstatsperspektiv utifrån en nationell säkerhetsstrategi. Därmed inte sagt att Sverige enbart ska verka själva utan FM ska även kunna verka tillsammans med partners för att uppnå den nationella strategin (Försvarsmakten 2017a, ss. 5–7). Sverige är medlem av Nato sedan den 7 mars 2024 där USA som ingående stormakt historiskt mer nyttjat sin dominans i förmågebredd, förmågedjup och uthållighet samt har mer varit influerad av luftmaktsteoretiker såsom Pape och Warden (Clarke 2001, ss. 38–39, 47–48, 54–56).

Egenskapen flexibilitet är en central del av operationskonsten för att klara överraskningar i en alltmer osäker framtid. Luftstridskrafterna är en stridskraft som kan ha den inneboende förmågan samt att flexibilitet bör ligga till grund för luftstridskrafternas framtagna strategier. Därav anses det viktigt att undersöka vad som händer med flexibiliteten i luftdomänen vid ett Natomedlemskap.

1.1 Problemformulering

Sverige har som land historiskt format sin egen säkerhetsstrategi och därifrån format sin FM för att möta de hot som legat framför nationen (Westberg J. 2023, ss. 13–14). I och med Natoanslutningen ingår nu Sverige i en försvarsallians med tillhörande doktriner och kommer därmed att behöva anpassa sig utefter Natos doktriner och intressen från andra länder i alliansen (Jarl m.fl. 2024, s. 3). Försvarsberedningen 2024 anger att denna utveckling är det största som hänt på 200 år i svensk säkerhetspolitik (Regeringskansliet 2024b, s. 15). Stater kommer dock inte inneha samma status eller makt i alliansen även om det formellt sätt

uttryckts att så ska vara. De stormakter som ingår i Nato kommer vara de som styr inriktningen vilket innebär att om de inriktar sig på ett säkerhetsproblem kommer småstaten dras med i konflikter och säkerhetspolitiska ställningstagande som de kan ha lågt intresse av (Jarl m.fl. 2024, s. 3). Sverige har sen tidigare varit medlem av alliansen EU med dess gemensamma försvarsklausul 42.7, men skillnaden är att försvarsklausulen garanterar endast solidaritet mellan medlemsstaterna i händelse av ett väpnat angrepp mot någon av dem. Hjälpen kan till exempel bestå i diplomatiskt stöd och tekniskt eller medicinskt bistånd till civil eller militär hjälp (Europeiska Unionen 2022). EU har heller ingen doktrin eller gemensam planering för hur denna försvarsklausul ska hanteras. En anslutning till Nato med dess gemensamma försvarsplanering, doktriner och de ömsesidiga försvarsförpliktelserna i artikel 5 är mer förpliktande. Risker med Natomedlemskap är att småstaterna rollspecialiserar sig för att passa in i alliansen och riskerar därmed att förlora sin bredd och självständighet vilket medför brister när de verkar i egen kontext utanför paraplyet av alliansen (Westberg J. 2023, s. 240). Sverige anges även som allierad i framtiden upprätthålla en stark nationell försvarsförmåga men som nu även ska vara en del av det kollektiva försvaret i enlighet med artikel 3 i det nordatlantiska fördraget (Regeringskansliet 2024b, s. 16). Då det säkerhetspolitiska läget efter Rysslands invasion av Ukraina bedöms som allvarligt och Ryssland även har som mål att utöva starkt inflytande över forna Sovjetstater så befinner sig Sverige i ett utsatt geostrategiskt läge även om vi ingår i en försvarsallians. Detta samtidigt som USA har identifierat Kina som det största dimensionerande hotet vilket innebär att Europa behöver ta ett större ansvar för sin egen säkerhet (Regeringskansliet 2024b, ss. 29–33). Väpnat angrepp mot Sverige eller våra allierade anges inte kunna uteslutas och Sverige ska självständigt och tillsammans med allierade kunna försvara oss och våra allierade. Behovet finns därmed fortsatt att kunna verka självständigt för att hävda vår territoriella integritet samt vid väpnat angrepp försvara oss innan artikel 5 är gällande och alliansens hjälp anländer (Regeringskansliet 2024b, ss. 99–101). Utmaningen ligger därmed i att fortsatt ha en egen stark nationell försvarsförmåga men ändå anpassa sig till Natos försvarsplanering och dess doktriner. Vidare kan en utmaning vara att fortsatt inneha småstatens inneboende förmåga att vara flexibel i den nationella försvarsförmågan och samtidigt ingå och anpassa sig till en stor försvarsallians. Då flexibilitet är en viktig egenskap för den mindre luftmakten och ringa forskning finns om hur en småstats flexibilitet inom luftdomänen kan påverkas av att staten ansluter sig till en försvarsallians avser denna studie att avhandla ämnet.

1.2 Forskningsöversikt

Behovet av att vara en flexibel försvarsmakt är inget nytt. Många tidiga teoretiker såsom Sun Zi, Clausewitz och Liddell-Hart förespråkar överraskning som metod mot motståndaren och beskriver även flexibilitetens behov i redan påbörjat krig då det konstant uppstår tillfälligheter, osäkerheter och friktioner (Hart 1960, ss. 483–490; Clausewitz 1991, ss. 58–59; Sun 2015, s. 52). Clausewitz har dock en mer restriktiv syn än den andra och menar att flexibilitet är svårt att uppnå och att övertro på flexibilitet är skadligt (Clausewitz 1991, s. 168). Forskning om hur luftmaktens flexibilitet påverkas vid anslutning till allianser är svårhittad vilket kan bero på att få utvecklade luftstridskrafter genomgått den transformationen i modern tid. Mycket forskning finns om hur länders säkerhetsdilemman påverkas inom en allians (Snyder 1984, ss. 125–126) och hur allianser försökt behålla, utöka eller förändra sina roller genom att införliva flexibilitet i båda sina funktioner och medlemskap (Wright 1999, s. 111). Flexibilitet kan på politisk nivå innebära en osäkerhet som kan leda till att förtroendet undermineras även mellan allierade. Det nuvarande flerinstitutionella systemet som finns i Europa anges till exempel skapa en viss osäkerhet. Oöverensstämmelsen mellan NATO och EU medlemskap lämnade exempelvis en osäkerhet om säkerhetsåtaganden, historiskt gentemot Finland och Sverige och fortsättningsvis om Österrike och Irland (Wright 1999, ss. 125–126). Sverige och ”the Hultqvist doctrine” som tidigare innebar en svensk alliansfrihet anges till del just vilja uppnå en egen nationell flexibilitet (Wieslander 2022, s. 52).

Viss forskning är gjord på luftmaktens fördelar och utmaningar i koalitioner vid insats. Studien baserar sig på tre fall där länder jobbat i koalition i luftdomänen och flera utmaningar inom området tillit till befälhavare samt inom de kulturella, politiska och doktrinära faktorerna identifierades (Hunt 1998, ss. 57–59). Flexibilitet och anpassningsbarhet kan tolkas som en organisationskultur som är viktigt att implementera i militära institutioner i syfte att påskynda anpassningen både innan och i själva kriget. Begreppet flexibilitet anses även relatera till militär anpassning, robusthet och resiliens. Utmaningen för militära organisationer är att mäta denna förmåga då det till skillnad från det civila så möter den militära organisationen sin motståndare väldigt sällan eller aldrig (Geiger m.fl. 2020, ss. 1–2). Undersökningar inom FM visar även att flexibilitet har tolkas olika och kan därmed bli svårt att använda som strategiskt begrepp (Collin & Kaiser, s. 34).

Flera forskare ser förmågan att kunna anpassa sig och vara flexibel efter rådande omständigheter som avgörande för att effektivt kunna genomföra militära operationer (Handel 1984, s. 230; Fitzsimmons 2006, ss. 133–134; de Waard m.fl. 2013, ss. 577–578). Även Nato som organisation har sett betydelsen av att öka sin flexibilitet för att möta framtidens behov (Noetzel & Schreer 2012, ss. 30–31). De teknologiska framsteg som gjorts har medgivit en större möjlighet att åstadkomma strategisk överraskning då teknologin har blivit mer kraftfull, mer mångfacetterad och stridsavstånden ökat (Handel 1984, ss. 230–231). Trots att överraskningarna historiskt varit svåra att förutse så menar Handel ändå att förberedelser bör göras för att minimera överraskningens konsekvenser. Försvarsplaner, förlagring av utrustning, beredskapsförband ska vara utbildade och gripbara för att snabbt svara på det överraskande angreppet kan vara åtgärder som mildra överraskningen. Även att vara innovativ och följa den teknologiska utvecklingen kan vara ett sätt att minimera risken att bli överraskad då överraskningen enligt Handel både kan bestå av kognitiv och teknologisk karaktär (Handel 1984, ss. 271–272). Under de senaste åren har många försvarsetablissemang deklarerat innovationsinitiativ och skapat organisationer som är särskilt utformade för att förbättra militär innovation. Att utveckla och ta initiativ till innovation är ett sätt att minska rädslan för att nya hot kan undergräva nuvarande överlägsenhet över sina motståndare. Det fyller också funktionen att militära organisationer anammar och följer innovationsprocesserna i den civila teknologiska världen, som idag ofta utvecklas fortare än den militära. Behovet finns då att anpassa sig till den civila förändringstakten för att följa den teknologiska utvecklingen (Finkel 2019, s. 393). Michael Fitzsimmons påpekar i sin artikel flera dilemman vid strategisk planering. När förutsägelser om framtiden görs kommer de sannolikt bli fel. Överförtroende på förutsägelser kan leda till att goda förberedelser görs men för fel framtida händelser, men att avvisa förutsägelser i stort kan leda till att inte vara förberedd alls. Och att bara förlita sig på flexibilitet gör att organisationen inte är förberedd på någonting. Fitzsimmons menar att en kompromiss är att bygga strategier som är robusta över flera alternativa framtida händelser. De bör vara skräddarsydda för att möta utmaningarna med de mest sannolika och mest farliga framtida händelserna samtidigt som flexibiliteten att möta det oförväntade måste finnas (Fitzsimmons 2006, ss. 131–132).

Likt Fitzsimmons skriver även Colin S. Gray om dilemman vid försvarsplanering och det faktum att ingen kan förutsäga framtiden. All evidens ligger i historien och framtiden är bara gissningar och förutsägelser vilket alla måste förhålla sig till. (Gray 2008, ss. 324–325).

Världen utvecklar sig inte linjärt vilket gör att även om historien kan te sig som fakta så utvecklar sig framtiden inte linjärt från historiska händelser utan slumpartade oförutsägbara händelser lägger framtiden. Detta får en påverkan på försvarsplanering som enligt Gray karakteriseras av gissningar, icke effektivitet, kontextuella- och konstanta ändringar, budgetberoende och förändrad krigs-scenarion. Slutsatsen är ändå att den måste genomföras så gott det går och där planeringen också måste innehålla värsta och troligaste scenario samt förmågan att möta det överraskande med anpassningsbarhet och flexibilitet (Gray 2008, ss. 329–331).

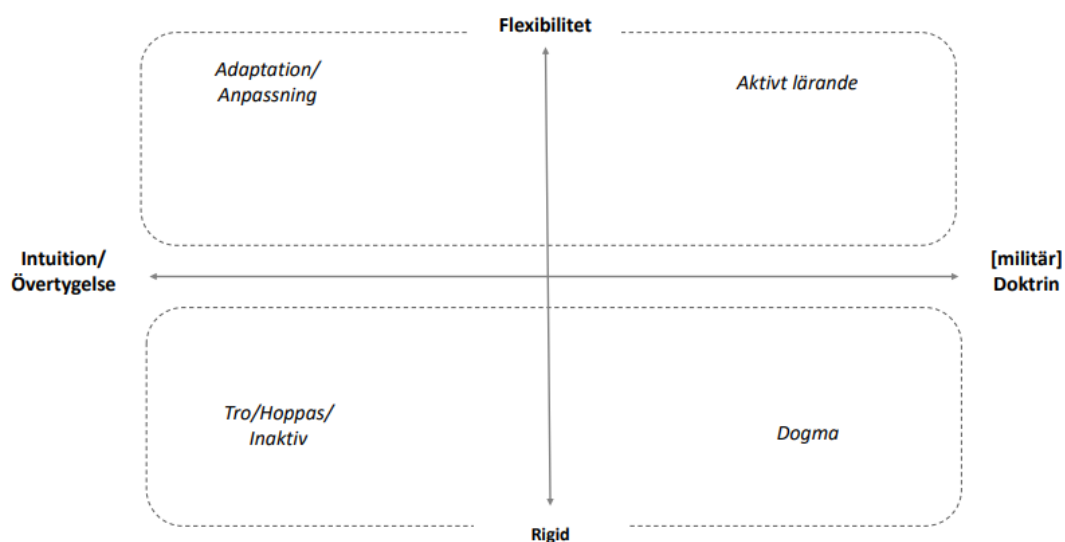
På senare tid i och med Rysslands annektering av Ukraina och de tillhörande striderna har det transparanta slagfältet omnämnts flitigt som ett fenomen. Att ingen på det taktiska och operativa slagfältet kan göra något utan att detekteras och därefter kunna bekämpas (Cavallaro 2024, ss. 38–39). Multipla källor såsom rymd, cyberspace, telekrig och även stora mängder öppna data sammanställs vilket kan ge en god bild över motståndarens läge. Därmed inte en korrekt förutsägelse om kommande utveckling. Även om slagfältet framställs som transparent där insamling och sammanställning av data görs snabbare och mer omfattande så ska den fortfarande tolkas och beslutas på (Handel 1984, ss. 235–237). Även i framtiden kommer det på taktisk, operativ och strategisk nivå pågå vilseledning och osäkerheter kring motståndarens avsikter vilket medför att överraskning kommer att vara en naturlig del även på det transparanta slagfältet. De militära underlagen ska även i vår demokratiska västvärld tolkas och beslutas på av den politiska sfären vilket medför ytterligare aspekter. Överensstämmer den militära strategiska nivåns bedömning med den politiska och vilka beslut är den politiska sfären beredda att fatta med hänsyn till diplomatiska, ekonomiska och allierades aspekter (Handel 1984, ss. 255–256). Rysslands påbörjade framryckning in i Ukraina den 24 maj 2022 kan tas som ett modernt exempel. Flera instanser hade förutspått invasionen men likväl blev västvärlden till synes överraskade vilket i närtid visar på svårigheten att även i en tillsynes transparent värld förutspå och agera på händelseutvecklingen (Michaels 2024, ss. 433–434).

Forskaren Meir Finkel som varit befäl inom den israeliska armén har tagit fram en flexibilitetsteori för militära ändamål. Flexibilitetsteori handlar om förmågan att återta initiativ efter teknologisk och/eller doktrinär överraskning på stridsfältet. Han menar att överraskning alltid kommer att ske. Finkel studerar historiska händelser och lägger fram fyra

strata som om de anammas ska förbereda militära styrkor att överkomma överraskning (Finkel 2011, ss. 2–5). Finkels teori är även vald som studiens teoretiska utgångspunkt och en djupare genomgång samt motiv och kritik mot teorin kommer att presenteras i kapitel två.

I flertalet teorier (Clarke, Heydarian Pashakhanlou och Hanjie) framkommer det att små luftmakter bör ha förmågan att snabbt förstå ny teknik och utveckla nya stridskoncept. Det medför att de kan modernisera i snabb takt och upprätthålla initiativ framför sina trögrörligare stormaktsmotståndare eller större allianser (Hanjie, s. 58). Men med relativt lägre BNP, mindre befolkning och småindustriella förmågor kommer småstaten att stå inför utmaningar (Clarke 2001, s. 87). Lägre nivåer av självförsörjningsgrad och mindre ekonomiska medel kommer att ge småstaten begränsningar främst vad avser uthålligheten och förmågebredd (Pashakhanlou 2021, s. 11). Begränsningarna kommer resultera i ett antal val som måste göras inom luftmaktsområdet. Val av förmågor bör göras utifrån småstatens kontext och behov när småstaten agerar självständigt. Med dess relativt knappa resurser måste det göras det bästa med det som innehas och utifrån vilka effekter som önskas uppnås, det vill säga effektbaserat och flexibelt tänkande med tillhörande tolerabla risker (Clarke 2001, ss. 68–70).

Anders Westberg har i en artikel fört fram en analysmodell över doktriner och flexibilitet som en funktion av varandra (Westberg A. 2020).

Figur 3. Flexibilitet och doktrin som en funktion av varandra. (Westberg A. 2020, s. 83)

Analysmodellen tar Finkels teori om flexibilitet som utgångspunkt. Doktrin och övertygelse/intuition står emot varandra då doktrin i modellen representerar vedertagna och

kända principer och grunden för ett teoretisk lärande, vilket utgör basen för det praktiska handlandet. Övertygelse/intuition står mer för egna erfarenheter, tyst kunskap och handla på ingivelse (Westberg A. 2020, s. 83). Flexibilitet och rigiditet på y-axel står som motpoler till varandra. Westberg menar att kombinerar doktrin och flexibilitet uppstår ett fält som benämns aktivt lärande. Är organisationen i stället rigid men ändå doktrinär uppstår dogma som karakteriseras av att organisationen och individer bokstavstroget följer de föreskrifter och principer som finns, detta utan att ge avkall på något. Adaption eller anpassning uppstår vid en kombination av flexibilitet och intuition och karakteriseras av tillåtande klimat och ger grund för individer och organisationers lärande, innovation och improvisation (Westberg A. 2020, ss. 83–84). Utifrån egna studiens resultat kommer en ansats göras att positionera Natos AJP 3.3 och Sveriges Tr LuftOp i Westbergs framtagna modell i kapitel fem.

Sammanfattningsvis visar forskningsöversikten att behovet av flexibilitet i militära organisationer inte är någonting nytt. Försvarsplanering måste också genomföras för att försöka minska att överraskning inträffar men att förutsäga framtiden är en fysik och psykisk omöjlighet. Militära organisationer behöver förbereda sig på att bli överraskade antingen teknologiskt eller konceptuellt eller både och. Hanteringen sker antingen genom att försöka förutse överraskningen och/eller en snabb återhämtning efter överraskningen. Överraskningen kan även ske på olika nivåer såsom taktisk, operativ och strategisk var för sig eller i alla tre nivåer samtidigt. Genom att tillämpa Finkels teori om flexibilitet samt kontinuerligt uppdaterade försvarsplaner borde därmed en militär organisation reducera antalet överraskningar samt potentiella negativa effekter av de överraskningarna som sker. Sverige är nu medlem i Nato och kommer succesivt att anpassa den nationella försvarsplaneringen så att den harmoniserar med Natos försvarsplanering. Forskning som påvisar hur en Försvarsmakt eller stridskraft kan påverkas avseende flexibilitet vid anslutning till en större allians såsom Nato är begränsad vilket utgör en forskningslucka.

1.3 Syfte

Studien kommer utifrån Finkels flexibilitetsteori studera hur flexibilitet återfinns och beskrivs i Tr LuftOp 2017 samt Natos AJP 3.3 (NATO Standardization Office 2016). Syftet är att undersöka om det finns skillnader och vilken påverkan det kan ha för Sverige i luftdomänen som ny Natomedlem.

1.4 Forskningsfråga

Den konkreta forskningsfrågan utifrån problemformuleringen är:

Hur skiljer sig Sveriges luftmaktdoktrin i förhållande till Natos luftmaktsdoktrin avseende egenskapen flexibilitet?

1.5 Avgränsningar

Valet att studera doktriner för att utröna om den svenska flexibiliteten i luftdomänen påverkas i och med ett Natomedlemskap grundar sig i att doktriner är de styrdokument och ledstång för hur ett lands militära styrkor ska kunna verka och utvecklas. Valet av Tr LuftOp 2017 och inte den remiss av ny Tr LuftOp (R Tr LuftOp) som finns framtagna är främst för att se den doktrinära skillnaden som ett Natomedlemskap kan innebära. R Tr LuftOp kan redan i mindre eller större utsträckning än gällande Tr LuftOp 2017 tagit inspiration av Natos doktriner då Sverige mer och mer har närmat sig Nato under perioden. Samt att det faktum att det idag är Tr LuftOp 2017 som är gällande anses den som mest relevant. Initialt avsågs även Reglemente Flygbassystem (R Fbassystem 2018) inkluderas i avhandlingen, men då motsvarande reglemente/doktrin ej återfanns i Natodoktrinerna så exkluderades R Fbassystem 2018 (Försvarmakten 2018). AJP 3.3 innehåller flera underbilagor som mer i detalj avhandlar counter-air operations, close air support, air-maritime operations och airspace control. Dessa har exkluderats då majoriteten av dessa ej är öppna handlingar. Doktriner och flexibilitet är delar ur den svenska operationskonsten och krigföringsförmåga. Övriga delar i operationskonsten och krigföringsförmågan har exkluderats med hänsyn till omfattningen på denna studie. Att dessa delar har exkluderats och vilken påverkan det eventuellt kan ha haft kommer avhandlas i kapitel fem.

2. Teori

2.1 Motivering av vald teori

Flexibilitet finns omskrivet i många teoretiska verk och litteraturöversikter men främst ur ett företagsperspektiv (Aaker & Mascarenhas 1984; Brozovic 2018). Det är få som arbetat ut en teoretisk modell för hur det kan åstadkommas i en militär kontext. Att flexibilitet behövs och att det finns svårigheter att enbart med försvarsplanering förhindra överraskning i den militära kontexten finns mycket historiska bevis och forskning på (Brody 1983; Handel 1984; Fitzsimmons 2006; Gray 2008; Michaels 2024). Murray Williamson använder istället adaptation som nomenklatur och hans teori bygger på fem fallstudier vad avser lyckad och misslyckad militär adaptation i krig (Murray 2011, ss. 2–6). Slutsatserna är likt Finkel beroende på organisationskultur, teknologisk anpassning samt intellektuella och kognitiva individer (Barry 2012, ss. 178–179). Williamsons teori är inte lika utvecklad som Finkels vilket gör den bedömt svår att operationalisera. Flexibilitet i andra kontexter utanför den militära kan vara svår att tillämpa. I till exempel företagsvärlden kan flexibilitet och anpassningsbarhet gentemot konkurrenter mätas med mer frekventa intervall än inom den militära kontexten vilket är en stor skillnad (Geiger m.fl. 2020, ss. 1–2). Finkels flexibilitetsteori är däremot i grunden utvecklad utifrån behovet att förklara varför vissa militära styrkor hanterat doktrinär och teknologisk överraskning bättre och därmed nått ett bättre resultat. Det finns dock kritik mot Finkels teori. Flera teoretiker lyfter fram behovet att ha en fungerande utvecklings och innovationscykel både rörande organisation, teknik och individerna i både fred, gråzon och krig (Stephen Peter Rosen 1991, ss. 52–53; Adamsky & Bjerga 2012, ss. 5–6; Hoffman 2014, ss. 31–33). Kritiken som lyfts fram avseende Finkels *”On Flexibility”* rör främst att den till största del fokuserar på när väl kriget brutit ut och att den förutsätter att överraskning kommer att ske. Flera teoretiker lyfter fram behovet av att även försöka förutspå överraskningen med försvarsplanering och underrättelse för att minska risken att bli överraskad även om det ändå troligen kommer att ske (Handel 1984, s. 271; Fitzsimmons 2006, ss. 141–143). Finkel själv menar även i senare publicerade artiklar att det även behövs en viss konservatism inom militära institutioner som rör mänskliga, strukturella och teknologiska faktorer. Ständig innovation, flexibilitet och förändring kan skapa en oordning och ingen stabil grund att stå på. Argumentationen som Finkel själv för fram syftar till att utgå från en stabil grund och därifrån nyttja innovation och flexibilitet (Finkel 2019, ss. 402–403). Ytterligare kritik är att Finkels teorier bygger på fallstudier utifrån markoperationer vilket ibland lyfts fram som en brist då fallstudier från luft och sjöarenan hade stärkt hans teoretiska modell (Hoffman 2014, s. 33).

Finkels teori har dock utvecklats för den militära kontexten, är en ingående teori i DGO 2020 samt att teorin har använts i tidigare forskning över doktriner och flexibilitet som en funktion av varandra. Teorin innehåller även tillräckliga med data för att operationalisera och bedöms därmed vara en god teori för att stödja analysen i att besvara forskningsfrågan. Därmed har Finkels flexibilitetsteori valts som teori i denna studie.

Finkels teori om flexibilitet innehåller fyra övergripande strata vilka är konceptuell och doktrinär flexibilitet, organisatorisk och teknologisk flexibilitet, kognitiv- och ledningsflexibilitet samt flexibilitet genom snabbt lärande med tillhörande spridning av ny kunskap (Finkel 2011, ss. 2–4).

2.2 Konceptuell och doktrinär flexibilitet

Konceptuell och doktrinär flexibilitet uppstår när högre civila tjänstemän och officerare skapar en atmosfär i organisationer som uppmuntrar lägre befäl eller annan personal lägre ner i organisationen att föra fram idéer som utmanar den officiella doktrinen. Nya idéer ökar antalet alternativ, vilket möjliggör för organisationen att revidera och modifiera sina doktriner och sin taktik när den blir överraskad (Finkel 2011, ss. 2–3). Organisationen får inte bli fast i sin skrivna doktrin utan måste våga ifrågasätta och utveckla doktrinen under händelseförloppetets gång, det vill säga att inte tillåta stagnation i sin utveckling. Att rekrytera och tillåta kreativt tänkande individer samt att skapa en organisation och ett forum där dessa idéer kan välkomnas, analyseras och accepteras borgar för att organisationen inte ska stagnera. För detta krävs det enligt Finkel två grundläggande funktioner vilket är tolerans mot okonventionella idéer och multidimensionella doktriner. De multidimensionella doktrinerna ska ge lika vikt åt olika form av krigföring såsom offensiv, defensiv, framryckning och tillbakadragande samt ta höjd för flera typer av scenario (Finkel 2011, ss. 55–56). Utan den konceptuella och doktrinära flexibiliteten kan de andra stratum inte utvecklas enligt Finkel (Finkel 2011, ss. 2–4).

2.3 Organisatorisk och teknologisk flexibilitet

Karakteristiken på organisatorisk och teknologisk flexibilitet kan delas in i tre nivåer enligt Finkel. Första nivån är det kvalitativa och kvantitativa förhållandet mellan de grundläggande principerna eld, rörelse, offensiva och de defensiva förmågorna samt förmågan att försörja dessa principer. Att inneha en balans mellan dessa delar innebär en förmåga att kunna variera

i sitt uppträdande utifrån rådande förutsättningar. Andra nivån rör organisationen och dess strukturella uppbyggnad. En mångfald i olika vapensystem och förmåga att kombinera vapensystem inom och mellan enheter samt en förmåga att täcka upp för andra enheter eller vapensystem och att inte bygga på en singularitetprincip i den organisatoriska eller teknologiska uppbyggnaden. Tredje och sista nivån innebär att vapensystemen ska kunna verka mångsidigt mot olika typer av mål. Systemen ska vid inköp redan inneha förmågan att kunna modifieras för att nyttjas i nya sammanhang och kontexter (Finkel 2011, ss. 73–74).

2.4 Kognitiv- och ledningsflexibilitet

Den kognitiva flexibiliteten och ledningsflexibiliteten bygger på den mänskliga användningen av den konceptuella och doktrinära flexibiliteten. Att organisationens ledare kan omsätta och skapa ledningsförutsättningar för den konceptuella och doktrinära flexibiliteten vilket brukar bestå i målstyrning och en hög grad av självbestämmande på lokal nivå. Till skillnad från organisatorisk och teknologisk flexibilitet som bygger mer på vetenskap så är detta strata mer att likna med krigskonst, det vill säga ledarnas förmåga att omsätta den konceptuella och doktrinär flexibiliteten. Förmåga att snabbt respondera på förändringar och att använda sig av improvisation och kreativitet som borgar för en snabb återhämtning av uppkomna situationer (Finkel 2011, ss. 98–100).

2.5 Flexibilitet genom snabbt lärande samt spridning av ny kunskap

Fjärde och sista stratumet handlar om erfarenhetshantering. Hur organisationen kan ta lärdom av nyligen upplevda händelser samt hur att implementera den nya kunskapen inom en tid som är relevant. Det ska inte förknippas med normal försvarsplanering som har en längre cykel utan mer en organisatorisk reelltidsinläring. Att dra erfarenheter från upplevda överraskningar, egna framgångar och motgångar samt att kunna sprida och implementera framtagna åtgärder och slutsatser inom organisationen i syfte att kontinuerligt förbättra sig i relation till motståndaren inom en tid som är relevant. Vad erfarenheten består i och vad lösningen är kan skilja sig stort, men vissa erfarenheter kan behöva andra parter inblandade för att kunna förändra vilket medför att sådana rutiner bör vara säkerställda. Exempelvis kan det röra en teknologisk erfarenhet som förutsätter modifiering av materiel vilket då kräver en process ut mot försvarsindustrin (Finkel 2011, ss. 111–112).

3. Metod

3.1 Forskningsdesign

Studien är en enfallstudie där eventuell förändring inom flexibiliteten inom svensk luftmakt studeras i och med Nato anslutningen. Fallet som står i centrum är svensk luftmakt och potentiellt de förändringar inom egenskapen flexibilitet som kan ske. Det medför att studien kan ses som ett fall av flexibilitetens tillämpning i militära styrdokument både nationellt och i en allians. Analysenheterna har registrerats i två olika kontexter vilket i detta fall är Nato och svenska FM (Esaiasson m.fl. 2017, s. 109). Jämförelse av likheter och skillnader mellan kontexter och aktörer anges ofta som speciellt fruktbara vid kvalitativa textanalyser (Esaiasson m.fl. 2017, s. 213). Frågeställningen härstammar ur empirisk forskning där småstatens luftmakter beskrivs inneha en större förmåga till att vara flexibel medan större nationer, allianser och organisationer beskrivs ha en större inbyggd tröghet. Fallstudiens styrka är att den kan nyttja både kvalitativ och kvantitativ data samt få fördjupad kunskap om ett aktuellt fall eller aktuellt problem (Höglund Nielsen 2017, s. 38). Studien är teorikonsumerande, vilket innebär att existerande teori i form av Finkels flexibilitetsteori används som stöd för analysen och utgångspunkten tas i själva fallet (Esaiasson m.fl. 2017, ss. 42, 89, 110).

3.2 Metod för datainsamling och analys

Datainsamling genomförs med metoden kvalitativ textanalys där reglementen/doktriner läses och analyseras med de aktuella texterna i centrum (Esaiasson m.fl. 2017, ss. 210–213). Valet att genomföra kvalitativ textanalys motiveras genom att det är helheten och det centrala i texterna som önskas identifieras. Genom kvalitativ systematisk undersökande textanalys kan innebörden och uppfattningen om flexibilitet hittas med hjälp av noggrann läsning av analysenheterna Tr LuftOp och Natos AJP 3.3 (Esaiasson m.fl. 2017, ss. 211–213). Inledningsvis analyseras de empiriska underlagen Tr LuftOp 2017 och Natos AJP 3.3 då texterna systematiserades och tematiserades utifrån Finkels fyra strata med ett antal framtagna indikatorer som strukturerats upp i tabellform (se tabell 1).

Strata och Indikatorer		Tr LuftOp 2017	Nato AJP 3.3
Konceptuell och doktrinär flexibilitet			
Indikatorer	Tolerans och acceptans av avvikande och okonventionella idéer		
	Viljan och tolerans att utmana etablerade uppfattningar		
	Tillåtande diskussionsklimat i organisationen som uppmuntrar nytänkande individer		
	Innehåller flera olika typer av krigföring och som tar höjd för många typer av scenarios		
Organisatorisk och teknologisk flexibilitet			
Indikatorer	Balansering mellan offensiva och defensiva luftmaktsförmågor samt till detta en balanserad logistikförmåga		
	Kombinerade av vapen inom och med andra stridskrafter		
	Balanserad organisation		
Kognitiv- och ledningsflexibilitet			
Indikatorer	Decentraliserad ledningsfilosofi som tillåter ledning genom delegering och förtroende		
	Flexibel ledningsstyrning		
	Tillåtande avseende innovativt och kreativt tänkande		
Flexibilitet genom snabbt lärande samt spridning av ny kunskap			
Indikatorer	Beskrivning av mekanismer för organisationens lärande av dess framgångar och misstag		
	Tillåtande kultur som uppmuntrar lärande av sina misstag		
	Beskriven etablerad snabb process från lärdom till etablerade av ny kunskap		

Tabell 1. Analysverktyg för identifiering av strata med tillhörande indikatorer.

De framtagna indikatorerna har formulerats kring de centrala analytiska begreppen och utgått från Finkels teori och hans fyra strata (Esaiasson m.fl. 2017, ss. 216–217). Operationaliseringen av studien utgår från Finkels flexibilitetsteori där utgångspunkten har varit att pröva hur FM och Natos doktriner i luftdomänen nyttjar konceptet flexibilitet samt hur de skiljer sig åt. Operationaliseringen syftar till att omvandla begreppet flexibilitet till

något mer identifierbart. Operationaliseringen har gjorts genom att låta Finkels fyra strata och framtagna indikatorer utgöra basen för tolkningen av framtagna data. Vid läsning av texterna har det varit viktigt att inte bara identifiera det skrivna i texterna utan med hjälp av indikatorerna även eftersöka det som kan ligga dolt i texterna. Efter att texterna systematiserades och tematiserades enskilt utifrån Finkels fyra strata och framtagna indikatorer identifierades och tolkades likheter och olikheter i texterna vilket sammanställdes till ett eget tolkat resultat i kapitel fyra. Om strata eller indikatorer inte kan återfinnas i doktrinerna så är det en del av resultatet och kommer behandlas under analys, resultat- och metoddiskussion i kapitel fyra och fem.

3.3 Forskningsetiska övervägande

Studien har följt den europeiska uppförandekoden för forskningsintegritet som är ett ramverk för självreglering inom alla vetenskapliga discipliner inom Europa och är erkänt av Europa kommissionen (European Code of Conduct 2023). Inget samtycke har inhämtats från de som skapat de underlag som använts som empiri. Det anses inte utgöra något problem då det är öppna publika texter som utgör analysenheterna. Doktrinerna som utgör empirin är även skrivna med syftet att styra verksamhet och användas vid utbildning och är ej sekretessbelagda eller innehåller någon koppling till enskilda personer. Författaren till denna studie arbetar inom det svenska flygvapnet vilket har beaktats under studiens hela genomförande då det kan identifierats som en risk för förutfattade meningar eller bias. Risken för att favorisera egen organisation och doktrin anses som mest riskfyllt. Denna risk har genom hela studien aktivt beaktats och systematiskt hanterats genom att studien varit öppen, transparent och genomgått granskning och handledning under genomförandet.

3.4 Reliabilitet och validitet

Vid kvalitativ analys kommer forskarens identitet, kunskap och värderingar att påverka analysen av empirin. Författaren som har en redovisad anställning i svenska FM har aktivt motverkat påverkan av analysen genom en öppen process och en medvetenhet. Processen för datainsamling, operationalisering och analys har gjorts systematiskt och transparent för att andra forskare skulle kunna följa stegen samt upprepa studien vilket anses borga för god reliabilitet (Yin 2007, ss. 59–60). Finkels teori med ingående fyra strata har används för att identifiera indikatorer vilka redovisas i tabell 1. Redovisad publik empiri har utifrån dessa indikatorer kodats och analyserats vilket gör det möjligt att upprepa studien och verifiera dess resultat. Under studiens genomförande har både andra studerande och handledare granskat

och kritiserat arbetet vilket hjälpt till att identifiera eventuella svagheter eller bias i analysen. Detta anses ha ökat validiteten i arbetet genom att säkerställa att tolkningarna och slutsatserna är rimliga och välgrundade. Säkerhetsklassade underlag har aktivt valts bort för att öka transparensen för fler läsare.

3.5 Material- och källkritik

Studien använde sig av litteratur knuten till akademiska lärosäten, etablerade förlag och publicerade granskade vetenskapliga artiklar som används av etablerade forskare inom området. Det empiriska källmaterialet som studien baseras på kan kontrolleras i efterhand då de är publika. Det empiriska underlaget är doktriner utgivna av svenska FM och Nato vilket båda saknar källhänvisningar till teorier och forskningsbidrag vilket medför att källorna till de skrivna texterna ej går att spåra. Då studien främsta syfte varit att studera eventuell förändring avseende flexibiliteten inom svensk luftmakt i och med Nato anslutningen och inte själva upphovet till texterna anses detta inte utgöra något problem. Kritik och brister avseende vald teori är presenterade i kapitel två. Tr LuftOp benämns i Sverige som taktiskt reglemente och AJP 3.3 benämns i Nato som doktrin. Skillnaden i benämning tolkas ligga i olika organisationers olika nomenklatur där Sverige valt att ha mycket litet antal styrdokument som benämns doktrin medans Nato och USA använder doktrin i en vidare kontext (Thunholm & Widén 2018, s. 23). Tr LuftOp ingår även i det presenterade svenska doktrinrådet i DGO 2020 (Försvarmakten 2020, s. 12).

4. Analys

Med utgångspunkt i Finkels flexibilitetsteori har Tr LuftOp 2017 samt Natos AJP 3.3 studerats i syfte att identifiera närvaro, icke närvaro och skillnader avseende egenskapen flexibilitet.

4.1 Konceptuell och doktrinär flexibilitet

Vad avser den konceptuella och doktrinära flexibiliteten i Tr LuftOp och AJP 3.3 kan samtliga indikatorer inte identifieras i texterna. I varken Tr LuftOp eller AJP 3.3 återfinns en koppling till *acceptans för okonventionella idéer*, att *utmana etablerade uppfattningar* eller *tillåtande diskussionsklimat* vilket kan anses som en brist. Analysen visar att tydligast och mest fokus läggs i båda dokumenten på att lyfta fram *olika typer av krigföring som tar höjd för olika typer av scenarios*. Inriktningarna skiljer sig något på typen av krigföring mellan Tr LuftOp och AJP 3.3. Tr LuftOp tolkas inneha mer geostationär nationell defensiv karaktär med tillhörande offensiva medel medan AJP 3.3 har en mer offensiv expeditionär inriktning med tillhörande defensiva medel. Båda doktrinerna lyfter fram luftdomänen som en flexibel domän men också att uppträdandet måste visa på flexibilitet och anpassningsbarhet för att med luftmakt självständigt eller som bidrag till andra domäner uppnå önskade effekter (NATO Standardization Office 2016, st. 1.2; Försvarmakten 2017a, ss. 15–16).

Till skillnad från Tr LuftOp lyfter även AJP 3.3 fram rymddomänen som en central domän, vilket har både sina stora potentialer och sårbarheter likt övriga domäner. Även motståndaren kan nyttja domänen till sin fördel vilket AJP 3.3 beskriver. AJP 3.3 beskriver en struktur för arbetet i domänen och påvisar ett stort användningsområde för domänen både i fred, kris och krig från taktiskt till strategisk nivå. Domänen framstår som avgörande för kommunikation, informationsöverlägsenhet och geopositionering vilket även är avgörande för övriga domäner. AJP 3.3 påvisar även vilka utmaningar som kan uppstå om en motståndare har resurser eller till och med övertaget i domänen (NATO Standardization Office 2016, st. 1.5).

Tr LuftOp innehåller tre nivåer av luftoperativ kontroll till skillnad från AJP 3.3 som endast innehåller två nivåer (NATO Standardization Office 2016, st. 1.5.1; Försvarmakten 2017a, ss. 54–55). Förutom luftherravälde (air supremacy) och luftöverlägsenhet (air superiority) beskriver Tr LuftOp även fördelaktigt luftläge vilket är en lägre nivå på kontroll av luftrummet (Försvarmakten 2017a, ss. 54–55). Denna lägre nivå på luftläge tar höjd för scenariot att en motståndare inte har kunnat förvägrats möjligheten att agera i luftrummet

vilket kan vara ett troligt scenario vid jämbördig eller mer kvalificerad motståndare. Tr LuftOp beskriver också att strävan är att skapa fördelaktigt luftläge som lägsta nivå över hela operationsområdet, vilket kan tolkas som att även lägre nivåer av luftläge kan förekomma inom operationsområdet där svensk luftmakt inte har kontrollen (Försvarsmakten 2017a, ss. 54–55). Nato doktrinen förutsätter i detta avseende att luftherravälde eller luftöverlägsenhet kan uppnås och beskriver inte några andra scenario.

4.2 Organisatorisk och teknologisk flexibilitet

Analysen visar att båda doktrinerna har en *balansering mellan offensiva och defensiva luftmaktsförmågor samt att de till dessa ska ha en tillhörande logistikförmåga*. Tr LuftOp är särskilt tydlig med strävan ”*Vid väpnat angrepp, krig, ska balans mellan offensivt och defensivt agerande säkerställa tillräcklig uthållighet för att kunna fortsätta striden under lång tid med bibehållen handlingsfrihet och med alla till buds stående medel*”(Försvarsmakten 2017a, s. 24). Tr LuftOp tolkas ha en mer geostationär nationell defensiv karaktär medan AJP 3.3 har en mer offensiv expeditionär inriktning vilket tolkas härröras till den säkerhetspolitiska kontexten de är skrivna för. Exempel på att Tr LuftOp har en mer nationell defensiv karaktär är dess större fokus på luftförsvar och fokuset på inhämtningen av information främst är till för att följa motståndaren för att kunna handla på deras aktioner och då mestadels reaktivt (Försvarsmakten 2017a, ss. 66–69). Nato bedöms mer än Sverige fokusera deras inhämtning till att upptäcka potentiella krishärdar, förstå dem och lokalisera mål hos motståndaren samt bekämpa dem vilket kan bidra till att uppnå deras strategiska syfte (NATO Standardization Office 2016, st. 1.5.4). Vidare har Nato en mer utvecklad doktrin vad avser strategiska transporter, Air-to Air Refueling (AAR), globala kommunikationsmöjligheter och kommunikation och informationsspridning internt och externt i kris/krigs området (NATO Standardization Office 2016, st. 1.5.3, 4.9).

AJP 3.3 påvisar i analysen en mer inarbetad syn på *kombinerade vapen såväl inom stridskraften som tillsammans med andra stridskrafter*. Båda doktrinerna beskriver dock hur att samverka och hur att nå effekt tillsammans med sjö- och markdomänen genom hela doktrinerna. Gemensamma operationer beskrivs i båda doktrinerna som en framgångsfaktor men också att luftstridskrafterna ska ha förmågan att verka självständigt. AJP 3.3 är mer omfattande vilket visar sig främst i att de uppvisar en struktur och arbetssätt där Nato förfogar över och nyttjar multipla teknologiska resurser inom varje domän, vilket medför att de har en större möjlighet att välja rätt resurs för att uppnå efterfrågad effekt alternativt även kunna

uppnå det med en ersättande resurs. Nato kan även överlåta ledning och uppdrag till andra domäner, då även de domänerna innehar luftmaktsförmåga alternativt andra medel för att uppnå tillräckligt god effekt (NATO Standardization Office 2016, st. 1.4, 3.4, 4.4.4). Vidare påvisar analysen att Nato även har en vidare syn på vad luftstridskrafterna kan åstadkomma för effekter. AJP 3.3 lyfter fram den psykologiska aspekten och menar att viljan att kriga hos motståndaren kan påverkas med luftstridskrafterna. Att det går att åstadkomma psykologisk chock med precision, snabbhet och massa (NATO Standardization Office 2016, st. 1.2.2, 1.5.2, 4.7).

Doktrinerna visar på olika konceptuella lösningar för att skydda sina tillgångar och baser där Nato lägger mer vikt på mark stationerat luftförsvar medan Tr LuftOp lägger större vikt på skydd genom rörlighet och spridning (NATO Standardization Office 2016, st. 2.4; Försvarmakten 2017a, ss. 91–95). Tr LuftOps koncept med rörlighet och spridning kräver till del en avsedd infrastruktur vilket bedöms kunna vara utmanande för Natos expeditionära doktrin. Det kräver också till del specifikt anskaffad materiel, organisation och flygsystem som stödjer konceptet.

AJP 3.3 avhandlar till skillnad från TR LuftOp obemannade farkoster (UAS¹) mer ingående vilket i och med Ukrainakonflikten visat sig vara en viktig teknologi att behärska i luftdomänen. Doktrinärt menar AJP 3.3 att UAS är likt bemannade flygsystem som ska samexistera i luftrummet men att det finns särskilda aspekter som måste tas hänsyn till både vid egna operationer med även för att skydda sig emot (NATO Standardization Office 2016, st. 4.10). Avsaknaden av en doktrinär hållning i Tr LuftOp vad avser UAS är påtaglig.

Analysen visar att både AJP 3.3 och Tr LuftOp beskriver och framhäver funktioner och krigförings principer såsom att de har en *organisation i balans*. Endast Tr LuftOp visar på ett faktiskt innehåll vad avser materiel och organisation som doktrinen är skriven för (Försvarmakten 2017a, ss. 118–141), om den är i balans går med hjälp av doktrinen inte att svara på. Nato som har få egna styrkor bygger mer AJP 3.3 på att förband tilldelas och dimensioneras inför varje given operation.

---

¹ unmanned aircraft systems

4.3 Kognitiv- och ledningsflexibilitet

Analysen visar att Tr LuftOp framstår som mer vidare i sin framtoning även om den anger att den är inriktande. AJP 3.3 är mer detaljrik samt har detaljerade underbilagor vilket medför att den bedöms snävare samt mer inriktande och styrande. *Ledningsfilosofin* i Tr LuftOp anges som dynamisk, där en kombination av detaljstyrning och uppdragstaktik ska nyttjas. Strävan anges vara att i så stor utsträckning som möjligt nyttja uppdragstaktik, men då luftstridskrafterna har få resurser utspridda över stor geografisk yta som vid vissa tidpunkter behöver kunna kraftsamlas i tid och rum för att nå effekt måste ibland detaljstyrning nyttjas (Försvarsmakten 2017a, s. 35). Tr LuftOp uppvisar här en mer *flexibel syn på ledningsstyrningen* än vad AJP 3.3 gör. AJP 3.3 innehåller också både fler ledningsnivåer samt fler lednings och lydnadsförhållande på varje nivå (NATO Standardization Office 2016, st. 3). AJP 3.3 innehåller också flertalet fasta nationella reservationer samt att vid varje insats kan nationella CAVEATS² förekomma där nationella ”red cardholder” på taktisk nivå beslutar och bevakar de nationella restriktionerna (NATO Standardization Office 2016, st. 2.2.1, 4.4.6). Detta bedöms medföra en mer komplex organisation samt mer komplexa lednings och lydnadsförhållanden inom Nato.

Båda doktrinerna visar på en strikt stabsrytm där tydliga och fasta produkter ska levereras för att styra och koordinera luftrummet och operationerna (NATO Standardization Office 2016, st. 4.3, 4.4; Försvarsmakten 2017a, ss. 45–47). Båda doktrinerna påvisar en medvetenhet om sårbarheten av detta då flera åtgärder beskrivs för att inte bli långsam och förutsägbar. Exempelvis ska stabscykeln vara anpassad för den taktiska situationen och det finns rutiner för dynamiska och tidskänsliga uppkomna mål (NATO Standardization Office 2016, st. 4.4, 4.8). Tr LuftOp använder även olika beredskapsnivåer och tekniska lösningar i form av ”multirole” eller ”swing role” förmågan hos till exempel JAS39 och HKP14 för att till och med under ett och samma uppdrag kunna skifta typ av uppdrag (Försvarsmakten 2017a, ss. 62, 136).

Analysen visar vidare på en direkt avsaknad vad avser indikatorn tillåtande avseende *innovativt och kreativt tänkande* i doktrinerna. Båda doktrinerna beskriver en komplex miljö att verka i och där luftstridskrafterna kan åstadkomma strategiskt efterfrågade effekter om

---

² nationella restriktioner eller begränsningar som politiska beslutsfattare har infört för nationella väpnade styrkor för att begränsa de väpnade styrkornas handlingar som är utplacerade till multinationella säkerhetsoperationer

motståndaren och operationsmiljön kan analyseras och förstås. Det ska rendera i planerade effektiva operationer mot fastställt mål. Vid planeringsprocesser hänvisar Tr LuftOp till Svensk planerings- och ledningsmetod (SPL) och Planering under tidspress (PUT) vid tidskritisk planering (Försvarmakten 2017a, s. 182) och Nato hänvisar till Comprehensive Operations Planning Directive (COPD). SPL som i grunden bygger på COPD (Thunholm & Widén 2018, s. 98) anger att kritiskt och kreativt tänkande är en förutsättning och ska vara en naturlig del i planeringsprocessen för att möjliggöra effektiva planer (Försvarmakten 2017b, ss. 36–37).

4.4 Flexibilitet genom snabbt lärande samt spridning av ny kunskap

Vad avser snabbt lärande i organisationen och spridningen av den nya kunskapen uppvisar analysen att både Tr LuftOp och AJP 3.3 har brister. Båda doktrinerna trycker på att lärandet av framgångar och misstag samt att återrapporteringen är viktigt. Det finns även beskriva procedurer och idéer för hur och på vilka sätt det kan ske vilket anses vara en del av *beskrivna mekanismer för organisationens lärande* (NATO Standardization Office 2016, st. 2.5; Försvarmakten 2017a, ss. 50, 100–102). Informationen ska sen utvärderas vilket anges vara viktigt för att kunna genomföra teknik och taktikanpassning samt kunna vara ett underlag för att styra om resurser (NATO Standardization Office 2016, st. 3.3; Försvarmakten 2017a, ss. 50, 100–102). Något som saknas är en *etablerad snabb processen att föra ut och etablera den erhållna nya kunskapen* eller att åstadkomma den teknikförändring som vill uppnås. I båda doktrinerna finns det en generiska ordermallar där annex LL ska avhandla erfarenhetshantering och i AJP 3.3 överordnade doktrin AJP 3 finns en hel bilaga (Annex E) som beskriver lessons learned (LL) processen och även vikten av att alla i organisationen deltar i den (NATO Standardization Office 2019, st. Annex E). Doktrinerna ingående i studien uppmanar inte direkt till en *tillåtande kultur som främjar ett lärande av sina misstag* men Tr LuftOp lyfter i flera meningar fram behovet att vara anpassningsbar och att följa utvecklingen samt vikten av att rapportera erfarenheter (Försvarmakten 2017a, s. 50).

4.5 Sammanfattning Analys

Analysen visar på likheter mellan Tr LuftOp 2017 och AJP 3.3 vad avser Finkels fyra strata om flexibilitet. Tr LuftOp tolkas till stora delar bygga på AJP 3.3 då stora textstycken samt strukturen i dokumentet bedöms vara direkt översatta eller nationellt anpassade, dock utan att referenser anges till AJP 3.3. AJP 3.3 som är utgiven i april 2016 bedöms därmed haft stor inverkan på Tr LuftOp som är utgiven 2017. Båda doktrinerna visar på en avsaknad inom

stratan konceptuella och doktrinära flexibiliteten, då främst inom *acceptans för okonventionella idéer, att utmana etablerade uppfattningar* och *tillåtande diskussionsklimat*. Båda doktrinerna framhåller behovet av att vara flexibel och anpassningsbar utifrån rådande omständigheter men lyfter samtidigt inte fram hur de ska åstadkomma tolerans och acceptans för nya idéer som ska våga att lyftas fram. Denna strata ligger enligt Finkel till grund för de övriga (Finkel 2011, ss. 2–4).

AJP 3.3 visar på en större luftmaktsförmåga både vad avser bredden av förmågor och djupet i varje förmåga vilket medför bedömningen att de innehar en större organisatorisk och teknologisk flexibilitet även om det endast är Tr LuftOp som presenterar en given organisation. Tr LuftOp visar en mer decentraliserad ledningsfilosofi och mer flexibel doktrin vad avser ledningsstyrning vilket medför större flexibilitet inom ledning och det kognitiva. Båda doktrinerna bedöms ha en fragmenterat koncept beskrivet i luftmaktsdoktrinerna vad avser snabbt lärande samt spridning av ny kunskap. Detta kan negativt påverka organisationernas möjlighet till flexibilitet inom luftdomänen. Sammanställning av analysen redovisas i tabellform i tabell 2.

Strata och Indikatorer		Tr LuftOp 2017	Nato AJP 3.3
Konceptuell och doktrinär flexibilitet			
Indikatorer	Tolerans och acceptans av avvikande och okonventionella idéer		
	Viljan och tolerans att utmana etablerade uppfattningar		
	Tillåtande diskussionsklimat i organisationen som uppmuntrar nytänkande individer		
	Doktrin som innehåller flera olika typer av krigföring och som tar höjd för många typer av scenarios	X	(X)
Organisatorisk och teknologisk flexibilitet			
Indikatorer	Balansering mellan offensiva och defensiva luftmaktsförmågor samt till detta en balanserad logistikförmåga	(X)	X
	Kombinerade av vapen inom och med andra stridskrafter	(X)	X
	Balanserad organisation	X	X
Kognitiv- och ledningsflexibilitet			
Indikatorer	Decentraliserad ledningsfilosofi som tillåter ledning genom delegering och förtroende	X	(X)
	Flexibel doktrin avseende ledningsstyrning	X	(X)
	Tillåtande avseende innovativt och kreativt tänkande	(X)	(X)
Flexibilitet genom snabbt lärande samt spridning av ny kunskap			
Indikatorer	Beskrivning av mekanismer för organisationens lärande av dess framgångar och misstag	X	X
	Tillåtande kultur som uppmuntrar lärande av sina misstag		
	Beskriven etablerad snabb process från lärdom till etablerade av ny kunskap		(X)

Tabell 2. Sammanställning av analys. X= bedöms uppfyllt, (X)= bedöms till del uppfyllt,
Tomt = bedöms ej uppfyllt

5. Diskussion

5.1 Resultatdiskussion

Utifrån analysen går det att påvisa att svensk flexibiliteten i luftdomänen doktrinärt skiljer sig ifrån Natos. Resultatet visar att den svenska doktrinära flexibiliteten i luftdomänen kan påverkas i och med ett Natomedlemskap samt att både Nato och Sverige har utifrån ett flexibilitetsperspektiv brister i sina doktriner i luftdomänen.

Båda doktrinerna visar på en avsaknad av delar ur konceptuell och doktrinär flexibilitet som enligt Finkel ligger till grund för att de andra stratumerna ska utvecklas. Detta samtidigt som båda doktrinerna endast fragmenterat beskriver en process för erfarenhetshantering. Fokus i båda doktrinerna bedöms ligga på hur de militära styrkorna skall ledas i olika typer av konflikter med en viss typ av teknik. Hur organisationen ska främja utveckling och utvecklas med hjälp av ett kritiskt och kreativt deltagande från interna och externa tankar är begränsat. I analysen framkommer brister inom att skapa den öppna atmosfären och det tillåtande klimatet som ligger till grund för nytänkande och utvecklingen inom organisationen. Enligt Finkel påverkas förmågan att kunna förändras av organisationers inneboende kultur som består av traditioner och dess sociala och etiska normer (Finkel 2011, s. 53). Att då i doktrinerna inte adressera dessa frågor i tillräcklig utsträckning utan primärt fokusera på hur de militära styrkorna ska ledas i olika typer av konflikter med en viss typ av teknik lämnar ett tomrum. Enligt Höiback kan doktriner fylla funktioner såsom för utbildning, ledning och för att driva förändring (Höiback 2011, ss. 888–895). Förändring kan både drivas uppifrån och nedifrån samt med influenser utifrån. I närtid har exempelvis Ukraina visat prov på sådan flexibilitet inom flera områden, ett tydligt exempel är det nära samarbetet med försvarsindustrin och små ”start-up” bolag för att snabbt få fram teknologier och utrustning för nya typer av hot och nya offensiva operationer (Mészáros 2024, ss. 111–113). Utan ett organisationsklimat som främjar delar av detta förändringsarbete och utveckling så uppnås enligt Finkel inte flexibilitet samt att det blir svårt för övriga strata att utvecklas (Finkel 2011, ss. 2–4). Försvarsmaktens inneboende svårighet att förändras har studerats av många forskare (Alvinus m.fl. 2019; Holmberg & Alvinus 2019; Rusu 2023). Forskningen beskriver de militära organisationerna som hierarkiska, disciplinerade och innehållande ett mått av lydskultur (Rusu 2023, ss. 126–127). Vidare beskrivs de inneha en konservativ kultur, vara byråkratiska och traditionsbundna vilka är egenskaper som hindrar utveckling och innovation (Rusu 2023, s. 129). En konservativ kultur skulle kunna vara resultatet till den saktfärdighet att

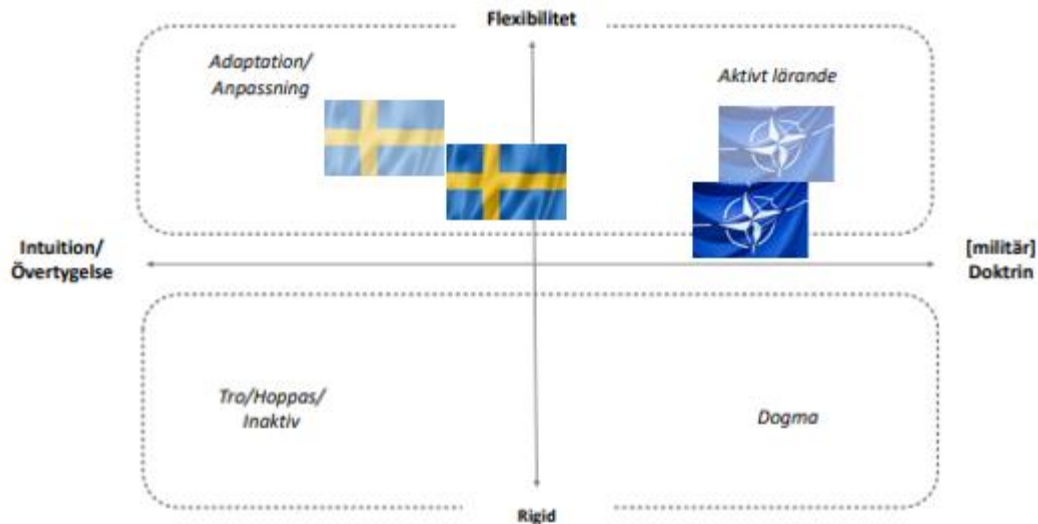
implementera rymddomänen och UAS i svenska doktrin vilket framkommer i analysen och som även Chefen Operationsledningen fortsatt identifiera som klara brister under Folk och Försvar 2023 (*Nytt operativt koncept - Carl-Johan Edström, C OPL Försvarsmakten 2024*). Den nyligen påbörjade implementeringen av UAS i hemvärnet (FMV 2024) och de få som funnits i FM sedan 2013 saknar en doktrinär styrning och inriktning. En avsaknad i doktrinerna avseende delar av konceptuell och doktrinär flexibilitet betyder inte att det inte finns i organisationen utan att doktrinerna inte formulerar en vilja att främja denna kultur.

AJP 3.3 som endast innehåller luftmaktsläge där Nato har övertaget bedöms bli utmanande mot en jämbördig motståndare. Kina och Ryssland som har studerat Nato och USA under årtionden och har hittat kostnadseffektiva metoder för att införa oacceptabla risker som hotar dess överlägsenhet i luftdomänen utgör därmed ett hot (Bronk 2020, ss. 67–68). Nato behöver likt svensk doktrin utarbeta flera luftmaktslägen vilket även inkluderar en jämbördig motståndare som kan påverka de egna luftstridskrafterna. I samband med en sådan utveckling föreligger det en identifierad risk att USA utvecklar koncept mot Kina som både är väldigt kostsamma ekonomiskt och inte är anpassade till en europeisk kontext. Resultatet kan därmed bli att USA och övriga Natomedlemmar i Europa i framtiden glider isär och anpassas för två olika kontexter (Bronk 2020, ss. 67–72).

Ett Natomedlemskap innebär att Sverige i närtid kan dra fördelar av Natos förmågor och därmed en ökad flexibilitet inom det organisatoriska och teknologiska. Nato har fler förmågor att tillgå som mer överlappar varandra vilket därmed ger Nato mer inneboende flexibilitet. Tidigare har svensk säkerhet och luftmakt försökt att kompensera för brister inom eller i en förmåga genom partnerskap och delande av resurser (Burczynska 2019, ss. 99–100). Nu som permanent medlem i en allians med en gemensam försvarsplanering, gemensam försvarsklausul och kraftigt ökade resurser där både en ökad bredd och djup inom förmågor finns bidrar positivt till Sveriges organisatoriska och teknologiska flexibilitet. Utmaningen framgent kommer att vara risken för att Sverige rollspecialiserar sig för att passa in i alliansen Nato och då riskerar att förlora sin självständighet. Det kan medför brister när Sverige verkar i egen kontext utanför paraplyet av Nato (Westberg J. 2023, s. 240). Analysen av doktrinerna visar också på att Sverige som småstat med mindre ekonomiska medel har begränsningar främst vad avser uthålligheten och förmågebredd vilket är överensstämmande med andra studier (Pashakhanlou 2021, s. 11).

Inom kognitiv- och ledningsflexibilitet påvisar analysen att Sverige innehar en större flexibilitet i och med en mer flexibel ledningsstyrning och en mer decentraliserad ledningsfilosofi. Analysen stärker därmed teserna och forskning om småstatens fördelar inom kognitiv- och ledningsflexibiliteten gentemot en stormakt eller en stor allians. Enligt Hanjie kan denna fördel ge småstaten en förmåga att kunna implementera nya teknologier och förmågor som vanligen tar längre tid i en stormakt eller i en allians (Hanjie, s. 58). Här visar analysen tvärt om att det är Nato som doktrinärt ligger före småstaten Sverige, då Sverige till stora delar saknar koncept för UAS och rymd. Att så är fallet kan vara ett led av ekonomiska och personella nerdragningar som bidragit till att Sverige som småstat varit tvungna välja vilka förmågor som ska prioriteras samt vilka som kan innehas i partnerskap (Buczynska 2019, ss. 89–93). Nato visar på en mer komplex ledningsstyrning med många ingående länder samt en mer detaljerad och omfångsrik doktrinflora som i analysen bedöms mer styrande. Nato har behovet att föra samman/likrikta ingående nationer i sin doktrin vilket kan leda till en mer detaljrik och styrande doktrin vilket kan resultera i en lägre nivå av flexibilitet. Ett fenomen som benämns doktrindilemmat eller doktrinparadoxen infinner sig som oftast när detaljgraden i doktriner diskuteras. Skrivs doktrinen abstrakt kan den leva i en föränderlig värld men ger liten direkt vägledning. Skrivs doktrinerna detaljerad möter den utmaningar i en föränderlig omvärld men ger styrning och vägledning här och nu. Ytterligare en utmaningen som identifierats är om den detaljerade doktrinen inte utmanas och uppdateras, vilket då kan leda till dogmatism (Widén & Olsén, ss. 44–45).

Båda doktrinerna visar i analysen brister vad avse flexibilitet genom snabbt lärande samt spridning av ny kunskap. Nato visar i det övriga doktrinrådet på en befintlig struktur för LL vilket AJP 3.3 är ett sammanhang av. I AJP 3 Annex E som är ett annex i överliggande doktrin påvisar Nato både en process, organisation och struktur för hur att utvärdera, dra lärdomar och att implementera ny kunskap (NATO Standardization Office 2019, st. Annex E). Även doktrinutvecklingshandböcker i USA och Storbritannien vilka är två stora aktörer inom Nato betonas vikten en stor databas med systematisk insamling av erfarenheter från insatser och övningar för att utveckla sina doktriner (Thunholm & Widén 2018, s. 34). Någon lika tydligt återfinns inte i överliggande doktriner i de svenska doktrinerna. I DGO 2020 omnämns vikten av erfarenhetshantering och en lärande kultur som bygger på Finkels strata, men hur det ska uppnås är frånvarande (Försvarsmakten 2020, ss. 116–118).

Figur 4. Resultatet av studiens analys i Westbergs analysmodell

Utifrån ovanstående analys och diskussion har doktrinerna Tr LuftOp 2017 och AJP 3.3 positionerats in Westbergs analysmodell i form av en flagga. En ambition har även gjorts att med transparent flagga ta hänsyn till övriga närliggande doktriner i respektive doktrinråd för att visa på ett större sammanhang då studerade doktriner befinner sig i en större kontext. Det ska dock påpekas att närliggande doktriner ej varit en del i empirin och därav endast ger en bedömd grov inriktning. AJP 3.3 är en mer detaljerad doktrin som anses mer styrande samt har en komplexare ledningsstruktur. Tr LuftOp är vidare i sin framtoning samt innehar fördelar med sin flexiblare ledningsfilosofi. DGO 2020 som är överliggande doktrin till Tr LuftOp är tydligt influerad av Finkels flexibilitets teorier medan AJP 3 är mer inriktande, styrande och innehåller en tydligare LL process. Modellens syfte är att påvisa hur studerade doktriner positionerar sig i förhållande till varandra och kan därmed bildligt visa hur svensk luftmakt doktrin skiljer sig till Natos. Det ger också en bild på hur Sveriges flexibilitet kan påverkas i och med Nato anslutningen. Båda doktriner ingående i analysen anses förhålla sig mer rigida än sina överordnade doktriner vilket grundar sig i de rigida processerna kring luftrumssamordning, flygstridskrafternas begränsningar i form av beroendet av infrastruktur, höga tekniknivå och systemberoendet samt luftstridskrafternas rigidare ledningsprinciper.

5.2 Metoddiskussion

Valet av textanalys som metod och doktrinerna som empiri innebar både fördelar och vissa begränsningar. Fördelarna med metoden gjorde det möjligt att på djupet studera och förstå innebörden i doktrinerna samt vad som skiljer dem åt i innehåll och kontextuellt

sammanhang. Metoden syftar till att ta fram det väsentliga i texterna samt dess eventuella latent innehåll och med systematik tolka dem. En systematisk kvantitativ textanalys som utgår från att ett stort antal analysenheter som behandlas likvärdigt ansågs inte fånga upp forskningsfrågan hur egenskapen flexibiliteten är närvarande och vilken skillnad som återfinns (Esaiasson m.fl. 2017, s. 211). Vald empiri är det som inriktar Sveriges och Natos luftstridskrafter, som från och med svenskt Natomedlemskap ska kunna verka tillsammans. Utmaningen har varit att doktrinerna befinner sig i ett större sammanhang av doktriner och styrande dokument samt underliggande taktiska och tekniska procedurer. Underliggande dokument är både inom Nato och Sverige belagda med sekretess vilket gör det svårt att omhänderta i en transparent öppen avhandling. En inkludering av de underliggande sekretesshandlingarna hade dock kunnat bidra till en djupare kunskap i ämnet. Överliggande doktriner studerades överskådligt men inte lika ingående som vald empiri i syfte att ändå kunna presentera en överskådlig bild av hur de kan påverka graden av doktrinär flexibilitet. Vald empiri anses tillräcklig för att besvara forskningsfrågan och de överliggande doktrinerna bidrog med ett sammanhang för luftmaktsdoktrinerna. Tr LuftOp har vid sidan om sig ett flygbasreglemente som avgränsades bort då motsvarande doktrin/reglemente inte återfanns inom Nato. Det bedöms inte påverkat studiens resultat då även Tr LuftOp överskådligt presenterar flygbassystemet med dess taktiska koncept vilket har inkluderats i denna studie. Doktriner ingående i de konceptuella faktorerna är en av tre delar i av krigföringsförmågan och flexibilitet är en del av operationskonsten, vilket medför att studien därmed studerat en delmängd av helheten. För att svara på frågan om Sveriges och Natos luftstridskrafter som helhet är flexibla och hur eventuellt flexibiliteten skiljer organisationerna åt behövs utökad empiri och kompletterande metoder. Nato och Sveriges luftmaktsdoktriner behöver nödvändigtvis inte uppfylla Finkels alla stratum för att vara flexibla, samt nivån av verklig flexibilitet ska även ställas i relation mot en potentiell framtida motståndare. Vidare diskussion om möjligheter att öka kunskapen om Natomedlemskapets påverkan på luftstridskrafterna görs i avsnittet fortsatt forskning.

5.3 Slutsatser

Studiens syfte var att utreda huruvida den svenska flexibiliteten i luftdomänen eventuellt kan påverkas i och med ett Natomedlemskap och svara på forskningsfrågan hur Sverige och Natos luftmaktsdoktrin skiljer sig åt avseende flexibilitet. Resultatet visar att Nato har en större organisatorisk och teknologisk flexibilitet då de främst innehar och doktrinärt omhändertar större, fler och bredare förmågor inom luftdomänen vilket enligt Finkels teori är positivt. En

negativ inverkan för Sveriges luftstridskrafter bedöms vara inom den kognitiva- och ledningsflexibiliteten där Nato uppvisar en mer strikt ledningsfilosofi samt en mer komplex ledningsstruktur. Både Nato och Sveriges doktrin inom luftdomänen anses lägga fokus på ledning och teknik och tenderar att negligera humankapitalet och eftersträvansvärd organisationskultur. Det resulterar i att båda doktrinerna visar på brister inom konceptuell och doktrinär flexibilitet vilket inom Finkels flexibilitetsteorin ligger till grund för att kunna vara flexibel inom andra stratum. Doktrinerna visar även brister inom området erfarenhetshantering och implementering av erhållna erfarenheter. Doktrinerna bör tydligare beskriva och arbeta in dessa områden i förhållande till överordnade doktriner för att inom luftdomänen kunna främja en högre flexibilitet. Att uppmuntra till nytänkande, kreativa idéer och kritiskt granskande samt skapa ett organisationsklimat som kan omhänderta detta skulle enligt Finkels teori öka möjligheten till flexibilitet. Denna typ av flexibilitet skapar i sin tur möjligheter till att återhämta sig från överraskning.

Båda doktrinerna är skrivna för sina militärstrategiska och operativa kontexter. Sverige som fortsatt ska kunna verka nationellt och enligt artikel 3 ska inneha en nationell försvarsförmåga rekommenderas därför fortsatt ha en nationell doktrin för luftdomänen som har de nationella aspekterna inarbetade. Detta skulle möjliggöra en fortsatt styrning för nationella behov i fred, kris och krig samt fortsatt nationellt inneha en fördel inom kognitiv- och ledningsflexibilitet samtidigt som Sverige är en del av Nato. Tr LuftOp bör därmed omarbetas med hänsyn till Natomedlemskapet och den förändrade ledningsstrukturerna i Sveriges FM. Tr LuftOp föreslås även utarbeta kapitel om nyttjande av UAS samt rymddomänens påverkan på krigföringen då de bedöms ha stor påverkan i nuvarande och kommande konflikter. Natos AJP 3.3 bör inkorporera en lägre nivå på luftoperativ kontroll för att förbereda sig på att möta en mer jämbördig motståndare där de högre nivåerna av luftkontroll ej kan uppnås över tid eller inom operationsområdet.

5.4 Resultatens relevans för yrkesutövning

Förmåga till flexibilitet som är en del av svensk operationskonst har historiskt visat sig viktig för att återhämta sig efter en överraskning. En del i av krigföringsförmågan är de konceptuella faktorerna där doktrinerna återfinns. Förmågan flexibilitet och de skrivna doktrinerna har varit utgångspunkten i denna studie för att utröna om anslutningen till Nato kommer ha påverkan för svensk luftmakt. Sveriges flygvapen har historiskt övat mycket i Natokontext samt gjort insatser direkt med eller i närheten av Nato. Övningarna och insatserna har medfört en större grad av interoperabilitet samt att Sveriges luftstridskrafter samövat med mer omfattande och

nya förmågor som inte innehas nationellt. Svensk luftmakt kommer nu bli en integrerad del av Nato och kommer ingå i gemensam försvarsplanering samt kommer att kunna ledas direkt av Nato. En förståelse för vad som historiskt och kanske även i framtiden kommer att skilja oss åt doktrinärt och vilka egenskaper som kan skilja är en viktig insikt. Vetskapen att Sverige bedömt har sina främsta doktrinära utmaningar inom kognitiv- och ledningsflexibiliteten med den strukturellt större och mer komplicerade ledningsstrukturen inom Nato är relevant för framtida yrkesutövning då den påverkar flexibiliteten inom luftdomänen. Huruvida Nato och Sverige är och kan tillämpa flexibilitet i förhållande till sin motståndare kan endast framtiden eventuellt utvisa. Det är därför viktigt att Nato fortsätter sin utveckling mot en mer flexibel allians och att Sverige som medlem fortsatt utvecklar sina nationella doktriner utifrån kontexten som alliansmedlem.

5.5 Fortsatt forskning

DGO 2020 har implementerat Finkels teori om flexibilitet väldigt tydligt vilket borde få inverkan på nästkommande Tr LuftOp avseende flexibilitet. Det svenska doktrinrådet behöver även omarbetas i sin helhet i och med Natomedlemskapet då Sverige ska verka i en ny kontext. För att se påverkan på svensk flexibilitet kan en kvalitativ textanalys av kommande svenska doktriner som inkorporerat Natomedlemskapet genomföras. Resultatet kan jämföras med resultatet i denna studie för att se om eller hur svensk luftmaktsflexibilitet eventuellt har påverkats av anslutningen till Nato. Efter ett par år som Natomedlem kan även kvalitativa intervjuer med personal inom svenska flygvapnet genomföras i syfte att utröna hur svensk flexibilitet i luftdomänen påverkas i och med ett Natomedlemskap. Fördelen med intervjuerna är att de kan ge en djupare uppfattning av organisationernas eventuellt olika klimat vad avser acceptans av nya idéer, tillåtande diskussionsklimat och viljan att utvecklas.

6. Referenser

- Aaker, D. A. & Mascarenhas, B. (1984). THE NEED FOR STRATEGIC FLEXIBILITY. *The Journal of business strategy*, 5(2), 74–82. doi:10.1108/eb039060.
- Adamsky, D. & Bjerga, K. I. (2012). *Contemporary Military Innovation: Between Anticipation and Adaption*. 1.uppl. Oxford: Taylor and Francis.
- Alvinus, A., Holmberg, A. & Johansson, E. (2019). Do military leaders resist organizational challenges? *Journal of resistance studies*, 5(1),.
- Barry, B. (2012). Military Adaptation and War: With Fear of Change. *Survival*, 54(6), 171–181. doi:10.1080/00396338.2012.749643.
- Brody, R. (1983). Surprise Attack: Lessons for Defense Planning, by Richard K. Betts. *Political science quarterly*, 98(3), 510–511. doi:10.2307/2150502.
- Bronk, J. (2020). *The Future of NATO Airpower: How are Future Capability Plans Within the Alliance Diverging and How can Interoperability be Maintained?* London: Routledge.
- Brozovic, D. (2018). Strategic Flexibility: A Review of the Literature. *International Journal of Management Reviews*, 20(1), 3–31. doi:10.1111/ijmr.12111.
- Burczynska, M. E. (2019). Multinational cooperation: building capabilities in small air forces. *European security (London, England)*, 28(1), 85–104. doi:10.1080/09662839.2019.1584102.
- Cavallaro, G. (2024). The Transparent Battlefield. *Army*, 74(7), 38–42.
- Clarke, R. S. (2001). *Strategy, air strike and small nations*. Repr. RAAF Base Fairbairn: Aerospace Centre.
- Clausewitz, C. von (1991). *Om kriget*. Stockholm: Bonnier.
- Collin, C. & Kaiser, M. *Flexibilitet - hur förstås det i Försvarsmakten?* Totalförsvarets forskningsinstitut. Rapport No. FOI-R--1851--SE.
- de Waard, E., Volberda, H. W. & Soeters, J. (2013). Engaging environmental turbulence: drivers of organizational flexibility in the armed forces. *European security (London, England)*, 22(4), 576–594. doi:10.1080/09662839.2013.822367.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A. & Wängnerudd, L. (2017). *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Femte upplagan. Stockholm: Wolters Kluwer.
- European Code of Conduct 2023 European Code of Conduct 2023 - ALLEA.

- Europeiska Unionen (2022). *Artikel 42.7 i EU-fördraget – EU:s klausul om ömsesidigt bistånd | Europeiska utrikestjänsten*. https://www.eeas.europa.eu/eeas/article-427-teu-eus-mutual-assistance-clause_en [2024-08-21].
- Finkel, M. (2011). *On flexibility: recovery from technological and doctrinal surprise on the battlefield*. Stanford, California: Stanford Security Studies.
- Finkel, M. (2019). Conservatism by choice (stability) – a necessary complement to innovation and adaptation in force design. *Defence Studies*, 19(4), 392–409.
doi:10.1080/14702436.2019.1686359.
- Fitzsimmons, M. (2006). The Problem of Uncertainty in Strategic Planning. *Survival*, 48(4), 131–146. doi:10.1080/00396330601062808.
- FMV (2024). *FMV levererar drönare till Hemvärnet*. <https://www.fmv.se/aktuellt--press/aktuella-handelser/fmv-levererar-dronare-till-hemvarnet/> [2024-09-25].
- Försvarsmakten (2017a). *Reglemente Taktik för Luftoperationer - Tr LuftOp 2017*. Stockholm: Försvarsmakten.
- Försvarsmakten (2017b). *Svensk planerings- och ledningsmetod - SPL 2017*.
- Försvarsmakten (2018). *Reglemente Flygbassystem - R Fbassystem 2018*. Stockholm: Försvarsmakten.
- Försvarsmakten (2020). *Doktrin för Gemensamma Operationer - DGO 2020*. Stockholm: Försvarsmakten.
- Försvarsmakten (2022). *Militärstrategisk doktrin - MSD 2022*. Stockholm: Försvarsmakten.
- Geiger, J., Elshaw, J. & Jacques, D. (2020). Establishing the Foundations to Measure Organizational Agility for Military Organizations. *Systems (Basel)*, 8(4), 44-.
doi:10.3390/systems8040044.
- Gray, C. S. (2008). Coping With Uncertainty: Dilemmas of Defense Planning. *Comparative Strategy*, 27(4), 324–331. doi:10.1080/01495930802358414.
- Handel, M. I. (1984). Intelligence and the problem of strategic surprise. *Journal of Strategic Studies*, 7(3), 229–281. doi:10.1080/01402398408437190.
- Hanjie, B. C. Airpower and Small States. *Journal of the singapore armed forces*, 40(2),.
- Hart, B. H. L. (1960). The Value of Amphibious Flexibility and Forces. *Journal of the Royal United Service Institution*, 105(620), 483–492. doi:10.1080/03071846009421139.
- Hoffman, F. G. (2014). ADAPT INNOVATE and ADAPT SOME MORE. *Proceedings - United States Naval Institute*.

- Holmberg, A. & Alvinus, A. (2019). How pressure for change challenge military organizational characteristics. *Defence Studies*, 19(2), 130–148.
doi:10.1080/14702436.2019.1575698.
- Hunt, P. C. (1998). *Coalition Warfare: Considerations for the Air Component Commander*. Air University Press.
- Höglund Nielsen, B. (2017). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Höiback, H. (2011). What is Doctrine? *Journal of strategic studies*, 34(6), 879–900.
doi:10.1080/01402390.2011.561104.
- Jarl, L., Frelin, J. & Svedin, A. L. (2024). *Natos betydelse för Försvarets internationella engagemang - ett nordiskt perspektiv*. No. FOI Memo 8458.
- Meilinger, P. S. (2018). Air Power Theory. I Olsen, J. A. (red.). *Routledge Handbook of Air Power*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Mészáros, A. (2024). Innovation in the defence industry from the end of the Cold War to the war in Ukraine. *Journal of regional security*, 19(1), 97–117. doi:10.5937/jrs19-42865.
- Michaels, E. (2024). Caught off guard? Evaluating how external experts in Germany warned about Russia's war on Ukraine. *Intelligence and national security*, 39(3), 420–442.
doi:10.1080/02684527.2024.2330133.
- Murray, W. (2011). *Military Adaptation in War: With Fear of Change*. 1.uppl. West Nyack: Cambridge University Press.
- NATO Standardization Office (2016). ALLIED JOINT DOCTRINE FOR AIR AND SPACE OPERATIONS - AJP-3.3 EDITION B.
- NATO Standardization Office (2019). ALLIED JOINT DOCTRINE FOR THE CONDUCT OF OPERATIONS- AJP-3 EDITION C.
- Noetzel, T. & Schreer, B. (2012). More flexible, less coherent: NATO after Lisbon. *Australian Journal of International Affairs*, 66(1), 20–33.
doi:10.1080/10357718.2011.637451.
- Nytt operativt koncept - Carl-Johan Edström, C OPL Försvaretsmakten* (2024), jan 9.
- Pashakhanlou, A. H. (2021). The Underdog's Model: A Theory of Asymmetric Airpower. *Air & Space Power Journal*, 35(4), 6–22.
- Regeringskansliet (2024a). Nationell säkerhetsstrategi Skr. 2023/24:163.
- Regeringskansliet (2024b). *Ds 2024:6 Stärkt försvarsförmåga, Sverige som allierad*. Regeringen och Regeringskansliet. No. Ds 2024:6.

- Rusu, M.-L. (2023). The Military Organization – a Culture of Innovation. *Land Forces Academy Review*, 28(2), 126–135. doi:10.2478/raft-2023-0016.
- Snyder, G. H. (1984). The Security Dilemma in Alliance Politics. *World politics*, 36(4), 461–495. doi:10.2307/2010183.
- Stephen Peter Rosen (1991). *Winning the Next War : Innovation and the Modern Military*. Ithaca: Cornell University Press.
- Sun, Z. (2015). *Sun Zis krigskonst*. 1.uppl. Stockholm: Santérus.
- Thunholm, P. & Widén, J. (2018). *Militära arbetsmetoder: en lärobok i krigsvetenskap*. Malmö: Universus Academic Press.
- Westberg, A. (2020). Flexibilitet vid utformning av doktrin. *KUNGL KRIGSVETENSKAPSAKADEMIEN*, 2020:2.
- Westberg, J. (2023). *Svenska säkerhetsstrategier : från neutralitetspolitik till ansökan om Natomedlemskap*. Tredje upplagan. Lund : Studentlitteratur.
- Widén, J. & Olsén, T. Doktrindilemmat – Vad är problemet och hur kan det lösas? *KUNGL KRIGSVETENSKAPSAKADEMIEN*, 2020:1.
- Wieslander, A. (2022). “The Hultqvist doctrine” – Swedish security and defence policy after the Russian annexation of Crimea. *Defence Studies*, 22(1), 35–59. doi:10.1080/14702436.2021.1955619.
- Wright, J. (1999). Trusting flexible friends: The dangers of flexibility in NATO and the West European Union/European union. *Contemporary Security Policy*, 20(1), 111–129. doi:10.1080/13523269908404213.
- Yin, R. K. (2007). *Fallstudier: design och genomförande*. 1. uppl. Malmö: Liber.